

Auktoritet i finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter

En studie av lexikogrammatiska val och ergativa roller

Av EVELIINA TOLVANEN

Abstract

Tolvanen, Eveliina, emtolv@utu.fi, MA, Ph.D. Student, Dept. of Scandinavian Languages, School of Languages and Translation Studies, University of Turku, Finland: "Authority in Swedish and Finland-Swedish institutional texts: a study of lexicogrammar and ergative roles". *Språk och stil* NF 24, 2014, pp. 166–196.

This article discusses how the relationship between the institution producing texts and the intended reader of the text is construed in Swedish institutional texts about pensions from both Sweden and Finland. The texts are published in 2012 by Pensionsmyndigheten, the Swedish Pensions Agency, and Kela, the social security institution in Finland. The theoretical framework of the study is systemic-functional linguistics (see Halliday & Matthiessen 2004). The article studies what lexicogrammatical terms are used to name the institution and the reader, what processes the institution and the reader are participants in and what ergative roles the institution and the reader are assigned in the processes.

The results show that there are differences between the texts in all three cases. For example, in the Swedish texts the most common ergative role for both the institution and the reader is Medium, followed by Beneficiary and Agent. In the Finland-Swedish texts, however, the institution is most commonly Agent, followed by Medium and Beneficiary, whereas the reader is most commonly construed as Beneficiary, followed by Medium and Agent. The results show that the relationship between the institution and the reader is construed as more explicitly asymmetrical and authoritative in the Finland-Swedish texts than in the Swedish texts.

Keywords: text research, institutional communication, SFL, ergative roles, Swedish, Finland-Swedish.

En myndighet har enligt lag auktoritet, d.v.s. rätt att utöva makt i ärenden som gäller medborgarna. Myndighetstexter riktade till medborgare hör således till s.k. *institutionell kommunikation* som präglas av ett asymmetriskt förhållande vad gäller både makt och expertis hos kommunikationsparterna (Nordberg 1988 s. 15–23). Med andra ord har ena parten rätt att fatta beslut i ärenden som gäller den andra och specialistkunskap i det ärende som behandlas. Å andra sidan har myndigheterna i Finland och Sverige en skyldighet att betjäna medborgarna och bemöta dem bl.a. genom att använda ett begripligt språk (Förvalt-

ningslag 6.6.2003/434 resp. Förvaltningslag 1986:223, Språklag 2009:600). I denna artikel undersöker jag hur förhållandet mellan myndigheten och medborgarna kommer till uttryck i myndighetstexter på svenska i Finland och Sverige. Perspektivet i studien är jämförande: jag fokuserar på likheter och skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter. Materialet för studien består av informerande texter om pensionsfrågor utgivna av Folkpensionsanstalten i Finland och Pensionsmyndigheten i Sverige. Teoretiskt anknyter studien till systemisk-funktionell lingvistik (SFL, särskilt Halliday & Matthiessen 2004, Thompson & Thetela 1995, Holmberg & Karlsson 2006) och SFL-inriktad svensk textforskning (Lassus 2010, Holmberg, Karlsson & Nord 2011).

I varje text finns det en interpersonell dimension: en avsändare och en tänkt läsare som avsändaren vill kommunicera med (Holmberg & Karlsson 2006 s. 31, Lassus 2010 s. 37). Syftet med denna studie är att visa hur relationen mellan dessa två kommunikationsparter skapas i de utvalda texterna. Detta gör jag genom att analysera hur kommunikationsparterna, d.v.s. myndigheten och den tänkta läsaren, benämns i texterna och vilka processer de är deltagare i. Jag analyserar dessutom vilka *ergativa* roller kommunikationsparterna har. I en ergativ analys inom SFL undersöks deltagare i satsen utifrån om de påverkar en annan deltagare eller inte (Halliday & Matthiessen 2004 s. 287–288). Exempelvis påverkar Lisa en annan deltagare i satsen *Lisa rullade vagnen nedför trappan*, medan det inte finns en motsvarande påverkan i satsen *vagnen rullade nedför trappan* (exempel ur Nationalencyklopedin). Den systemisk-funktionella synen på *ergativitet* skiljer sig sålunda från begreppet ergativitet inom allmän språkvetenskap¹.

I avsnitt 1–3 presenterar jag undersökningens bakgrund och teoretiska utgångspunkter. Det empiriska materialet och analysmetoderna presenteras i avsnitt 4 och 5. Avsnitten 6 och 7 ägnas åt de empiriska resultaten och i avsnitt 8 sammanfattar och diskuterar jag undersökningens resultat.

1. Bakgrund

I lagstiftningen är svenska och finska jämställda som Finlands två nationalspråk (Finlands grundlag 11.6.1999/731), men finlandssvenskarna utgör en klar minoritet av Finlands befolkning (Finnäs 2010 s. 7). Finlandssvenska

¹ Inom allmän språkvetenskap avser ergativ en kasusform som används för att markera subjektet i en transitiv sats i vissa språk (se t.ex. Alexiadou 2001 s. 177).

myndighetstexter översätts därför ofta från finska eller produceras parallellt med en motsvarande finsk text (Lassus 2010 s. 27, 58). Svenska är däremot både majoritetens språk och landets huvudspråk i Sverige (*Mål i mun* 2002 s. 45–46, Språklag 2009:600). I Sverige har det dessutom satts mycket på myndighetsspråkvård och *klarspråk*, d.v.s. ett klart och begripligt myndighetsspråk (Nyström, Söderlundh & Sörlin 2012 s. 17–21). Även om det också finns finlandssvenskt klarspråksarbete (se t.ex. Sommar Dahl 2012), har man inom finlandssvensk språkvård ofta fokuserat på inflytandet från finskan (se Reuter 2006, SLAF 2010).

Forskningen har visat såväl stilistiska, lexikala, textuella som syntaktiska skillnader mellan myndighetstexter på svenska i Finland och Sverige (se t.ex. SLAF 2010, Lassus 2010, Hanell 2011, Tolvanen 2012, 2014.). Finlandssvenska myndighetstexter har t.ex. beskrivits som mer formella än motsvarande texter i Sverige (Hanell 2011 s. 61–66). Detta kan åtminstone delvis förklaras med att det offentliga språket i Sverige har intimiserats på ett sätt som den offentliga svenskan i Finland inte har (Mårtensson 1988 s. 123–127, Landqvist 2000 s. 50, Lassus 2010 s. 50). Finlandssvenskar använder därtill kommunikativa mönster som skiljer sig från motsvarande mönster i Sverige (Saari 1995, Norrby m.fl. 2012 s. 53–58). Ett exempel på detta är tilltal: i Sverige är tilltal med *du* den klart dominerande formen, medan både *du* och *ni* är användbara på svenska i Finland (Clyne m.fl. 2009 s. 152–153). Svenskar verkar dessutom vara mer kritiska till auktoriteter samt uppskatta demokrati mer än finländare, medan finländare i högre grad anser att man ska visa respekt för auktoriteter (Pettersson & Nurmela 2007 s. 6–7). Finlandssvenska myndighetstexter produceras således i en kultur- och situationskontext som skiljer sig från den kontext där motsvarande sverigesvenska texter produceras. Det är därför möjligt att även relationen mellan myndigheten och medborgarna konstrueras på olika sätt i finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter.

Inom svensk textforskning har Ohlsson (2007) undersökt domesticering i sverigesvenska myndighetstexter om pensionssparande och analyserat vilka deltagare som är synliga i pensionstexter och hur de framställs. Lind Palicki (2010) har undersökt föreställningar om föräldrar i sverigesvenska texter om förmåner till barnfamiljer bl.a. genom att analysera hur textens mottagare positioneras i texterna. Därtill har Lassus (2010) jämfört finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter riktade till barnfamiljer med varandra och analyserat relationen mellan myndigheten och den tänkta läsaren i dem utifrån ett SFL-perspektiv. Lassus resultat visar att det finns likheter mellan de finlandssvenska och sverigesvenska texterna i hur myndigheten och läsaren

synliggörs i texterna och vilka processer de deltar i. I båda textgrupperna konstrueras myndigheten huvudsakligen som en passiv och osynlig deltagare, medan den tänkta läsaren är aktiv och synlig. I de finlandssvenska texterna konstrueras myndigheten emellertid i högre grad som en aktiv deltagare och läsaren som en passiv mottagare. Därtill finns det skillnader i bl.a. vilka typer av processer som är vanliga i Lassus material. Materiella processer som uttrycker handlingar och händelser i den yttre världen, t.ex. *ansöka, lämna in* och *skriva under*, är vanligare i de finlandssvenska texterna. Relationella processer som konstruerar relationer, egenskaper och ägandeförhållanden, t.ex. *ha* och *vara*, är däremot vanligare i de sverigesvenska texterna. (Lassus 2010 s. 147–148, 182–186.)

Myndighetstexter har en *textextern* auktoritet genom den ställning som myndigheten har i samhället (Englund m.fl. 2003 s. 161). Myndigheterna har enligt lag en viss uppgift i samhället och därmed vissa rättigheter och skyldigheter som medborgarna inte har, medan den makt som en myndighet har är starkt reglerad och inte kan användas godtyckligt (Lassus 2010 s. 220). Ett asymmetriskt förhållande mellan kommunikationsparterna är således förväntat i institutionella kontexter. Som bl.a. Pettersson (2005 s. 12) påpekar lyfts auktoritet emellertid inte nödvändigtvis fram vid varje interaktion. Det är således intressant att undersöka hur den textexterna auktoriteten konstrueras textinternt: det är möjligt att konstruera relationen mellan myndigheten och läsaren som mer eller mindre asymmetrisk med hjälp av språkliga val i texter. I följande avsnitt presenterar jag de teoretiska utgångspunkterna för studien.

2. Centrala begrepp och teoretiska utgångspunkter

Jag inleder med att diskutera vad som avses med *avsändaren* och *den tänkta läsaren* i denna studie. Därefter presenterar jag studiens teoretiska referensram, systemisk-funktionell lingvistik.

Officiellt är de undersökta texternas avsändare den aktuella myndigheten, d.v.s. FPA i Finland och Pensionsmyndigheten i Sverige, medan texterna i praktiken har skrivits och omarbetats av textproducenter som är anställda vid myndigheten, exempelvis informatörer, jurister, tjänstemän och i vissa fall översättare. Precis som Lassus (2010 s. 37–38) antar jag att textproducenterna har socialiserats in i den specifika situations- och kulturkontexten vid den utgivande myndigheten och därmed gör språkliga val som representerar

myndighetens ideologi när de skriver och bearbetar texterna. I fortsättningen använder jag termen *myndigheten* när jag åsyftar de undersökta texternas avsändare.

Den tänkta läsaren är »den som textproducenterna vid institutionen mer eller mindre medvetet riktar sig till» (Lassus 2010 s. 37, även Ohlsson 2007 s. 73), i detta fall personer som vill få information om pensioner, personer som vill ansöka om pension eller personer som redan får pension. Olika språkliga val i texterna konstruerar emellertid en bild av både myndigheten och den tänkta läsaren som inte nödvändigtvis motsvarar verkligheten. Denna bild är snarast ett resultat av främst omedvetna val som är förankrade i den specifika kontexten vid den aktuella myndigheten som textproducenterna socialiserats in i (jfr Lassus 2010 s. 37–38). I min studie är jag således intresserad av hur både myndigheten och den tänkta läsaren konstrueras med språkliga val i texterna. Det är däremot inte mitt syfte att diskutera vilken bild myndigheten eller textproducenterna medvetet vill ge av sig själva eller läsarna eller hur verkliga läsare förhåller sig till texterna. Med termen *kommunikationspart* avser jag dem som deltar i kommunikationen, d.v.s. såväl myndigheten som den tänkta läsaren.

Den teoretiska utgångspunkten för studien är som ovan konstaterats systemisk-funktionell lingvistik (SFL, se Halliday & Matthiessen 2004, Holmberg & Karlsson 2006). Enligt SFL har språket tre metafunktioner: att beskriva verkligheten ur ett visst perspektiv (*ideationell* metafunktion), att skapa ett förhållande mellan dem som kommunicerar (*interpersonell* metafunktion) och att organisera de betydelser som förmedlas på ett visst sätt (*textuell* metafunktion). (Halliday & Matthiessen 2004 s. 29–31, 58–62; Holmberg & Karlsson 2006 s. 17–18.) I denna artikel fokuserar jag som ovan konstaterats på den interpersonella dimensionen.

Inom SFL utgår en interpersonell analys av texter ofta från språkhandlingar och modalitet (se t.ex. Lassus 2010, Hamberg 2011). I denna studie bygger den interpersonella analysen huvudsakligen på Thompson & Thetela (1995) som diskuterar interaktion i skrivna texter utifrån ett SFL-perspektiv. Thompson & Thetela (1995) indelar den interpersonella metafunktionen i en personlig komponent, som handlar om modalitet och evaluering, samt en interaktionell komponent. Den interaktionella komponenten omfattar två typer av roller: roller som skapas med språkhandlingar och roller som projiceras på deltagarna med hjälp av lexikogrammatiska val. Språkhandlingar skapar roller för dem som kommunicerar; om den ena parten exempelvis ställer en fråga, förväntas den andra ge ett svar. I skrivna texter projiceras skribenten roller på sig själv och på

den tänkta läsaren även med hjälp av lexikogrammatiska val, d.v.s. med de uttryck som beskriver skribenten och läsaren och med de handlingar och händelser som skribenten och läsaren framställs delta i. Detta förklaras av Thompson & Thetela (1995 s. 108) på följande sätt:

Projected roles are those which are assigned by the speaker/writer by means of the overt labelling of the two participants involved in the language event. The labelling is done by the choice of terms used to address or name the two participants and by the roles ascribed to them in the processes referred to in the clause.

Jag undersöker således den interpersonella dimensionen utifrån *projicerade roller*: hur de två kommunikationsparterna benämns, vilka processer de är deltagare i och vilka roller de har i processerna. Att analysera den interpersonella metafunktionen i texter utifrån projicerade roller överlappar åtminstone delvis med en ideationell analys genom att systemet för processer och deltagare utgör föremålet för intresset i båda (jfr Thompson & Thetela 1995 s. 108, se också Lassus 2010 s. 123–186). Mitt syfte är emellertid att beskriva hur förhållandet mellan kommunikationsparterna skapas genom de roller som projiceras på dem i texterna.

I följande avsnitt redogör jag för de systemisk-funktionella begreppen *process* och *deltagare* samt ergativitet.

3. Processer, deltagare och det ergativa systemet

Process är en semantisk kategori som uttrycker det som sker. Processer realiseras normalt av *verbgrupper*, d.v.s. huvud verbet och eventuella modala och temporala verb. Deltagare beskriver däremot dem som deltar i eller berörs av det som sker. Deltagare realiseras typiskt av *nominalgrupper*, som avser ungefär detsamma som nominalfras i traditionell grammatik. (Holmberg & Karlsson 2006 s. 24–25, 74–76.) Deltagare är en inneboende egenskap hos processer: varje process måste ha minst en deltagare (Halliday & Matthiessen 2004 s. 175–176). Processer kan kategoriseras enligt sin betydelse: *materiella* processer uttrycker handlingar i den yttre världen (t.ex. *att åka*), *mentala* processer uttrycker förändringar i den inre världen (t.ex. *att tänka*), *relationella* processer uttrycker förhållanden mellan entiteter (t.ex. *att vara*, *att ha*) och *verbala* processer uttrycker att något sägs (t.ex. *att berätta*) (Holmberg & Karlsson 2006 s. 78–102). Varje processtyp har en eller flera möjliga deltagare som har olika semantiska funktioner, t.ex. Aktör och Mål i materiella processer. Dessa funk-

tioner kan kallas *transitiva* deltagarroller (Halliday & Matthiessen 2004 s. 175–178).²

Det är emellertid också möjligt att undersöka processer och deltagare utifrån ett ergativt perspektiv, nämligen utifrån vilken deltagare som påverkar eller påverkas av andra. I detta avsnitt utgår jag från den presentation av ergativitet som ges i Halliday & Matthiessen (2004 s. 168–305) och Karlsson (2011)³ om ingen annan referens ges. I den ergativa analysen undersöks varje process utifrån om processen förorsakas av den involverade deltagaren själv eller av en utomstående deltagare. Det finns varierande uppfattningar om huruvida den ergativa analysen gäller alla processtyper eller endast materiella processer (se t.ex. Nordrum 2013 s. 75–76). För svenskans del konstaterar Karlsson (2011 s. 29) att ergativitetsanalysen är mest aktuell vid materiella processer, medan den inte begränsar sig till dessa. Jag har valt att behandla alla processer i den ergativa analysen oavsett processtyp, och utgår således från att de ergativa rollerna är gemensamma för alla processtyper.

Jag inleder min presentation av den ergativa analysen med två centrala roller: Medium⁴ (eng. *Medium*) och Agent (eng. *Agent*). Medium avser den deltagare som aktualiserar processen, den som processen sker genom, till exempel *leksaksbilen* i *leksaksbilen rullar* (Karlsson 2011 s. 29). Alla processer har ett Medium, medan endast processer med minst två deltagare kan ha Agent. Agent är den deltagare som har ansvar för att den andra deltagaren påverkas av processen, till exempel *barnet* i *barnet rullar leksaksbilen* (Karlsson 2011 s. 29). För att en deltagare ska kunna fungera som Agent krävs det sålunda att den är en av minst två deltagare och att den påverkar en annan deltagare. Att en deltagare är Agent förutsätter emellertid inte att den är medveten eller har som avsikt att göra något. Agenten kan också realiseras med en prepositionsfras med *av*, t.ex. *av barnet* i *leksaksbilen rullas av barnet*.

Förutom Medium och Agent finns det två övriga ergativa deltagarroller, Gynnad (eng. *Beneficiary*, se Lassus 2006) och Räckvidd (eng. *Range*). Deltagarrollen Gynnad uttrycker den som processen är ägnad för eller riktar sig till.

² Systemet för transitivitet (eng. *transitivity*) omfattar enligt Halliday & Matthiessen (2004 s. 281) såväl den transitiva analysen (eng. *the transitive model*) som den ergativa analysen (eng. *the ergative model*).

³ I Holmberg & Karlsson (2006 s. 108–112) används termen *agentivitet* för en version av den ergativa analysen. Karlsson (2011 s. 29) påpekar emellertid att analysen av agentivitet »kompromissar något med den systemisk-funktionella traditionen» och »ligger nära SAG:s agens [...] och den semantiska traditionen som dominerar i språkvetenskaplig textanalys». Även Nordrums (2013) presentation av agens i norska och svenska bygger på Holmberg & Karlsson (2006).

⁴ I enlighet med den systemisk-funktionella traditionen markerar jag de ergativa deltagarrollerna med stor begynnelsebokstav.

I svenska kan rollen Gynnad således realiseras till exempel av *mig* i satsen *Han gav mig boken* (jfr Lassus 2006, även Vagle 1999 s. 166). Räckvidd uttrycker däremot hur långt processen sträcker sig, till exempel *en saga* i *Pappan berättar en saga* (Karlsson 2011 s. 29). Eftersom myndigheten och läsaren i min analys inte har rollen Räckvidd behandlar jag inte den i analysen, utan fokuserar på de tre övriga ergativa rollerna.

En analys av ergativa roller ger förståelse för hur påverkan och ansvar presenteras i texterna: vem som kan påverka vem, vem som påverkas av handlingen och vad som sker utan utomstående påverkan (se t.ex. Vagle 1999 s. 166–173, Sellgren 2011). Detta anknyter i sin tur till hur texterna presenterar auktoritet och makt. Det ergativa systemet har också textuella funktioner, t.ex. tematisering av ett visst element i stället för ett annat, men de ligger inte i fokus i denna artikel. I följande avsnitt redogör jag för det undersökta materialet.

4. Material

Materialet för studien utgörs av informerande och instruerande webbtexter om pensionsfrågor utgivna år 2012. Materialet består av två textgrupper: finlandssvenska texter (texter utgivna på svenska i Finland, förkortas *fisv.*) och sverigesvenska texter (texter utgivna på svenska i Sverige, förkortas *svsv.*). De finlandssvenska texterna är utgivna av Folkpensionsanstalten i Finland (FPA) och de sverigesvenska texterna av Pensionsmyndigheten i Sverige (PM). Materialet eller delar av det har även behandlats i två andra delstudier (Tolvanen 2013, 2014).

Vad gäller textproduktion är de undersökta finlandssvenska texterna översatta från finska vid FPA (FPA 2013), medan de sverigesvenska texterna är originaltexter producerade vid PM (PM 2013). De undersökta textgrupperna har således olika produktionsprocesser. Eftersom en stor del av alla finlandssvenska myndighetstexter är översättningar (Lassus 2010 s. 27) representerar mitt finlandssvenska material den typ av texter som finlandssvenska läsare hela tiden möter i sin vardag. Finlandssvenska och finska myndighetstexter skapas dessutom i en gemensam situations- och kulturkontext som också bär betydelse för hur texterna ser ut. Fokus i denna artikel ligger sålunda på de finlandssvenska texterna som texter i sig, inte som översättningar.

Texterna som analyseras i denna artikel presenteras i tabell 1. Analysen omfattar texternas rubriker, mellanrubriker och brödtexter.

Tabell 1. Det undersökta materialet.

	Fisv. texter	Svsv. texter
Antal texter	49	28
Antal meningar	727	762
Antal satser	1225	1326
Antal ord	9453	9459
Ord per mening	13,0	12,4
Satser per mening	1,7	1,7

I följande avsnitt redogör jag för de kriterier jag använt i den empiriska analysen och därefter presenterar jag de empiriska resultaten.

5. Analysprinciper

För att utreda hur myndigheten och läsaren konstrueras i de finlandssvenska och sverigesvenska texterna analyserar jag i avsnitt 6 och 7 de fall där det finns direkt lexikalisk referens till myndigheten/läsaren och där myndigheten/läsaren fungerar som deltagare i en process. Som direkta lexikaliska referenser till myndigheten/läsaren räknar jag deiktiska uttryck som syftar på myndigheten eller läsaren, t.ex. *vi* resp. *du* och *ni*, samt beskrivande uttryck som syftar på myndigheten eller läsaren, t.ex. *FPA* eller *Pensionsmyndigheten* resp. *pensionstagaren* och *den som får vård*. Även om imperativ syftar direkt på textens läsare beaktar jag inte imperativsatser i analysen eftersom de inte innehåller ett lexikaliskt element som beskriver läsaren. Indirekta referenser till myndigheten eller läsaren, exempelvis med passiv eller *man*, utelämnas likaså i analysen.

Vidare analyserar jag endast deltagare i de processer som realiseras med en verbgrupp med ett finit verb. Jag beaktar således inte processbetydelser som realiseras med infinita verbgrupper, t.ex. *registrera sig* i svsv. *du loggar sedan in för att registrera dig*, eller med nominaliseringar, t.ex. *beslut* i fisv. *FPA:s beslut*. Processerna analyseras enligt den s.k. *processkärnan*, d.v.s. huvud verbet i verbgruppen, t.ex. *bedöma* i fisv. *du ska kunna bedöma dina pensioner som en helhet*, eftersom processkärnan uttrycker verbgruppens erfarenhetsmässiga huvudbetydelse (jfr Holmberg & Karlsson 2006 s. 76–77). Som tabell 1 visar består materialet av meningar som i genomsnitt innehåller fler än en sats, och jag vill fånga denna komplexitet i analysen. Jag analyserar därför processer i både självständiga och icke-självständiga satser i de undersökta texterna. Till exempel fisv. *Om den som får folkpension bor i ett annat land i Europa [...]* innehåller sålunda två processer som analyseras: *den* är deltagare i processen *får* och *den som får folkpension* är deltagare i processen *bor*. Om myndigheten/

läsaren emellertid samtidigt är deltagare i flera samordnade processer kategoriseras satsen av praktiska skäl enligt den första processen (jfr Lassus 2010 s. 133). Exempelvis i svsv. *Det är viktigt att du fyller i din ansökan noggrant och skickar med de handlingar som krävs är du* deltagare i processerna *fills i och skickar med*, men satsen analyseras och kategoriseras enligt den första processen *fills i*.

Som ovan framgått fokuserar jag både på lexikogrammatiska val (hur kommunikationsparterna benämns och vilka processer de är deltagare i) och på det ergativa systemet (vilka ergativa roller kommunikationsparterna har). Eftersom perspektivet i artikeln är jämförande, analyserar jag hur vanliga de olika ergativa rollerna är i de två delmaterialen. Av utrymmesskäl presenterar jag emellertid inte en detaljerad analys av ergativa roller i varje process, utan fokuserar på de processer som är mest frekventa i delmaterialen.

Som stöd för den ergativa analysen har jag indelat de analyserade processerna i processtyper. Jag analyserar processerna enligt den betydelse som skapas i den aktuella kontexten, även om processerna också kan ha andra betydelser. Ett exempel på detta är *välja*, som Holmberg och Karlsson (2006 s. 85) kategoriserar som en mental process, men som jag tolkar som en konkret handling i mitt material. Ett exempel på detta är svsv. *du kan även själv välja fonder på vårt fondtorg* där läsaren konkret väljer en fond på myndighetens webbplats. Jag beaktar också eventuella prepositioner och partiklar som ingår i processer ifall de ger processerna en annan betydelse. Exempelvis *betala* och *betala ut* räknas som samma process eftersom den semantiska skillnaden mellan dem är liten, medan *räkna* ('beräkna') och *räkna med* ('anta') analyseras som två separata processer. I analysen är betydelsen mer avgörande än formen, vilket innebär att exempelvis *bo* och *vara bosatt* analyseras på samma sätt, eftersom båda syftar på samma verksamhet, att man bor någonstans. Analysen av processtyper används emellertid främst som stöd för den ergativa analysen av deltagarna, och därför redogör jag inte för den i detalj. Ställvis diskuterar jag emellertid vilka betydelser de ergativa rollerna typiskt uttrycker i olika processtyper i mitt material.

Halliday & Matthiessen (2004 s. 291–295) beskriver de ergativa deltagarrollerna Medium, Agent, Gynnad och Räckvidd via transitiva deltagarroller (t.ex. Aktör och Mål) som i sin tur är specifika för processtyperna materiell, verbal, mental och relationell process (se även Karlsson 2011, Hedeboe 2007). Även om jag indelat processerna i mitt material i processtyper gör jag ingen systematisk analys av transitiva deltagarroller som kunde omvandlas till ergativa deltagarroller. Eftersom de ergativa deltagarrollerna är gemensamma för de olika

processtyperna (Halliday & Matthiessen 2004 s. 293) prövar jag däremot om de kan tillämpas som verktyg i en textanalytisk studie utan en transitiv analys av deltagarna. Betydelsen hos de aktuella deltagarna och den aktuella processen är avgörande för min tolkning av de ergativa rollerna. Medium är den enda obligatoriska deltagarrollen: varje process har således ett Medium. Vidare kan en process som tidigare konstaterats ha Agent, Gynnad eller Räckvidd endast när den har minst två deltagare, och processer kan även ha fler än två deltagare. I avsnitt 6 och 7 nedan presenterar jag mina empiriska resultat och redogör samtidigt för några centrala metodologiska ställningstaganden i den ergativa analysen.

6. Myndigheten som deltagare

Jag inleder min empiriska analys med att diskutera hur referenten myndigheten konstrueras i de undersökta texterna. Överlag konstrueras myndigheten inte lika ofta som deltagare i de undersökta texterna som den tänkta läsaren (jfr avsnitt 7 nedan). Myndigheten konstrueras som deltagare i 95 belägg och i 33 olika processer i det finlandssvenska materialet samt i 98 belägg och i 42 olika processer i det sverigesvenska materialet.

Myndigheten benämns såväl med institutionsnamnet (*FPA* respektive *Pensionsmyndigheten*) som pronomen i första person pluralis (t.ex. *vi*, *oss*) i de två delmaterialen. Bruket av institutionsnamnet är karaktäristiskt för de finlandssvenska texterna (fisv. *FPA* 157, *vi* 1), medan både första person pluralis och institutionsnamnet förekommer i de sverigesvenska texterna (svsv. *Pensionsmyndigheten* 50, *vi* 55, *oss* 18), även om endast en del av dessa belägg fungerar som deltagare i processer. Som Lind Palicki (2010 s. 59) konstaterar positioneras den som åsyftas med deiktiska uttryck, t.ex. personliga pronomen, i den omedelbara kommunikationssituationen. Den som omtalas med nominalfraser placeras däremot utanför kommunikationssituationen, vilket skapar distans. Genom att myndigheten i de finlandssvenska texterna väljer att omtala sig själv med institutionsnamnet *FPA* i stället för *vi* skapas det därmed distans mellan myndigheten och den tänkta läsaren (samma tolkning görs av Lassus (2010 s. 161)). Att man vill behålla distansen mellan dem som kommunicerar är typiskt för finlandssvenska också i samtal (se Clyne m.fl. 2009 s. 152).

Tabell 2 redogör för de vanligaste processerna med myndigheten som deltagare i materialet och de deltagarroller som myndigheten har i dessa processer.

I tabellen anges endast processer som har minst 3 belägg. Processerna i tabellen utgör 69,5 % av samtliga belägg med myndigheten som deltagare i de finlandssvenska texterna och 60,2 % av samtliga belägg med myndigheten som deltagare i de sverigesvenska texterna.

Tabell 2. De mest frekventa processerna med myndigheten som deltagare i delmaterialen.

Fisv. texter		Svsv. texter	
Process (Belägg)	Deltagarroll (Belägg)	Process (Belägg)	Deltagarroll (Belägg)
<i>betala</i> (ut, in) (22)	Agent (22)	<i>skicka</i> (14)	Gynnad (10), Agent (4)
<i>godkänna</i> (12)	Medium (12)	<i>beräkna</i> (10)	Medium (10)
<i>bevilja</i> (7)	Agent (7)	<i>dra skatt</i> (8)	Medium (8)
<i>skicka</i> (5)	Gynnad (3), Agent (2)	<i>räkna</i> (ut, fram) (6)	Medium (6)
<i>meddela</i> (5)	Gynnad (5)	<i>meddela</i> (4)	Gynnad (4)
<i>underrätta</i> (4)	Gynnad (4)	<i>betala ut</i> (4)	Agent (4)
<i>beakta</i> (4)	Medium (4)	<i>få</i> (4)	Gynnad (4)
<i>få</i> (4)	Gynnad (3), Agent (1)	<i>ha</i> (3)	Medium (3)
<i>avbryta</i> (3)	Agent (3)	<i>anmäla</i> (3)	Gynnad (3)
		<i>använda</i> (3)	Agent (3)

Såsom tabell 2 visar finns det tydliga skillnader mellan de två delmaterialen. I de finlandssvenska texterna anknyter flera processer med myndigheten som deltagare (*betala*, *godkänna*, *bevilja*) till myndighetens uppgift att fatta beslut om och betala ut pensioner. I de sverigesvenska texterna är *skicka* däremot den vanligaste processen med myndigheten som deltagare. Två av de mest frekventa processerna, d.v.s. *beräkna* och *räkna* (ut, fram), anknyter till att myndigheten beräknar pensionerna. Processer med myndigheten som deltagare modifieras sällan med modala verb i någotdera delmaterialet. I de finlandssvenska texterna är *kan* (fisv. 10, svsv. 2) det vanligaste modala verbet i processer med myndigheten som deltagare. I de sverigesvenska texterna är *ska* (fisv. 3, svsv. 4) däremot vanligast, men beläggen på såväl *kan* som *ska* är få i båda delmaterialen.

I de tre följande avsnitten diskuterar jag myndigheten som Medium, Agent och Gynnad i de två textgrupperna. Tabell 3 redogör för hur vanliga de olika ergativa deltagarrollerna är i materialet.

Tabell 3. Ergativa deltagarroller som myndigheten har i delmaterialen.

Deltagarroll	Fisv. texter		Deltagarroll	Svsv. texter	
	antal	%		antal	%
Agent	44	46,3	Medium	55	56,1
Medium	31	32,6	Gynnad	28	28,6
Gynnad	20	21,1	Agent	15	15,3
Sammanlagt	95	100,0	Sammanlagt	98	100,0

Som tabell 3 visar är Medium den vanligaste deltagarrollen för myndigheten i det sverigesvenska materialet, medan myndigheten i det finlandssvenska materialet oftast konstrueras som Agent. Därutöver är myndigheten oftare Medium än Gynnad i de finlandssvenska texterna samt oftare Gynnad än Agent i de sverigesvenska texterna.

Skillnaderna mellan textgrupperna är statistiskt signifikanta vad gäller Agent och Medium, men inte Gynnad⁵. Nedan diskuterar jag de olika ergativa rollerna som myndigheten har mer i detalj.

6.1 Myndigheten som Medium

Som ovan framgått är Medium den deltagare som aktualiserar processen och den enda obligatoriska deltagaren. Den deltagare man klassificerar som Medium har således en avgörande betydelse för hur de andra deltagarna i processen kan analyseras. I processer som har Medium men ingen Agent beskrivs processen som om den sker av sig själv. Om processen däremot har en Agent, beskrivs processen som om den förorsakas av en annan deltagare än Medium. (Halliday & Matthiessen 2004 s. 284–285.) Nedan presenterar jag olika typer av processer i vilka myndigheten har deltagarrollen Medium i mitt material. I exemplen markerar jag den aktuella processkärnan med fet stil, de aktuella deltagarna med kursiv och deltagarrollerna med förkortningarna M (Medium), A (Agent), G (Gynnad) och R (Räckvidd).

Myndigheten fungerar typiskt som Medium i processer som beskriver en intern verksamhet hos myndigheten. Detta illustreras i exempel 1–5.

- (1) *fisv. FPA [M] **fattar** beslut om huruvida du omfattas av den sociala tryggheten i Finland [R].*
- (2) *svsv. [...] kan vi [M] **göra** en beräkning på hur stora pensionsrätter som den avlidna skulle kunna ha tjänat in [R].*
- (3) *svsv. Pensionsmyndigheten [M] **drar skatt** [R] enligt skattetabellen [...].*
- (4) *fisv. Om du bor i ett egnahemshus, **beräknar** FPA [M] boendeutgifterna [R] utifrån de genomsnittliga uppvärmnings-, vatten- och underhållsutgifter som statsrådet fastställer årligen.*
- (5) *svsv. Sedan **fastställer** vi [M] en antagen pensionsrätt som är 18,5 procent av det medelvärdet [R].*

⁵ Agent: $\chi^2=21,85$, $df=1$, $p=0,000002$.

Medium: $\chi^2=10,78$, $df=1$, $p=0,001$.

Gynnad: $\chi^2=1,46$, $df=1$, $p=0,227$.

I dessa fall är det myndigheten som både sätter igång och aktualiserar processer, vilket innebär att myndigheten har rollen Medium. Varken *beslut om...*, *en beräkning på...*, *skatt*, *boendeutgifterna* eller *en antagen pensionsrätt som...* i exempel 1–5 uttrycker utomstående deltagare som påverkas av processerna, utan snarare något som uppstår som ett resultat av processerna. Sådana nominalgrupper som uttrycker processens resultat har jag kategoriserat som Räckvidd (jfr Halliday & Matthiessen 2004 s. 293–295). En del av dessa processer med myndigheten som Medium har även parallella verb med ungefär samma betydelse, t.ex. *besluta*, *beräkna* respektive *beskatta*.

I verbala processer är myndigheten som Medium den som ger information, vilket illustreras i exempel 6 och 7, och i relationella processer den som har något, vilket illustreras i exempel 8.

- (6) fisv. På dessa sidor **berättar** vi [M] i huvudsak om *FPA:s pensioner och andra stödformer* [R].
- (7) svsv. Har du angett din e-postadress **meddelar** vi [M] *dig* [G] när dina uppgifter finns tillgängliga.
- (8) fisv. [...] ansökan behövs, eftersom *FPA* [M] inte alltid **har** *alla uppgifter om dina pensioner* [R].

Såsom tabell 3 ovan visat har myndigheten oftare rollen Medium i det sverigesvenska materialet, både vad gäller antalet och andelen belägg. De vanligaste processerna där myndigheten är Medium är fisv. *godkänna* (12 belägg), *beakta* (4), *utreda* (2) och *överväga* (2) samt svsv. *beräkna* (11), *dra skatt* (8), *räkna (fram, ut)* (6) och *ha* (3). Gemensamt för dessa processer är att de beskriver myndighetens interna verksamhet, men texterna betonar olika aspekter av verksamheten. I det finlandssvenska materialet förekommer det flera processer med myndigheten som Medium som anknyter till att myndigheten fattar beslut och beviljar pensioner: *godkänna* (fisv. 12, svsv. 1), *beakta* (fisv. 4), *överväga* (fisv. 2), *avgöra* (fisv. 1), *betrakta* (fisv. 1) och *fatta beslut* (fisv. 1, svsv. 1). Exempel 9 och 10 illustrerar detta.

- (9) fisv. Efter det kan *FPA* [M] **avgöra** om du har rätt till folkpension.
- (10) fisv. [...] **godkänner** *FPA* [M] *endast den specifika hyresandelen* [R] som boendeutgifter [...].

I de sverigesvenska texterna förekommer det däremot flera processer som anknyter till myndighetens specialistkunskap att beräkna pensioner: *beräkna* (fisv. 1, svsv. 10), *räkna (fram, ut)* (fisv. 1, svsv. 6), *göra en beräkning* (svsv. 1) och *räkna om* (svsv. 1). Detta illustreras i exempel 11 och 12.

- (11) svsv. Så här **räknar** vi [M] **ut** pensionsrätten för barnår [R]
 (12) svsv. Ibland kan vi [M] **beräkna** en antagen pensionsbehållning [R] även om den avlidna bara har pensionsunderlag i Sverige för ett eller två av de fem sista åren.

De finlandssvenska texterna lyfter således fram myndighetens auktoritativa roll att fatta beslut om pensioner, medan de sverigesvenska texterna i högre grad konstruerar myndigheten som den som beräknar pensioner. I följande avsnitt diskuterar jag myndigheten som Agent i de två textgrupperna.

6.2 Myndigheten som Agent

En deltagare klassificeras som Agent om den är en av minst två deltagare och om den påverkar en annan deltagare (jfr Karlsson 2011 s. 30). Medium påverkas av den process som Agent sätter i gång, och typiskt sker det någon förändring hos Medium. Detta illustreras i exempel 13–14.

- (13) fisv. *FPA* [A] **justerar** alltid *bostadsbidragets belopp* [M] då det gått två år från det att bidraget beviljades eller justerades föregående gång.
 (14) svsv. När din pensionsrätt är fastställd **köper** *Pensionsmyndigheten* [A] *andelar i de fonder som du har valt* [M] [...].

Både *bostadsbidragets belopp* i exempel 13 och *andelar i de fonder som du har valt* i exempel 14 påverkas av den process som myndigheten sätter i gång: beloppet blir större eller mindre och andelar flyttas från en ägare till en annan. Myndigheten är således Agent. Däremot är myndigheten inte Agent exempelvis i fisv. *FPA godkänner hyran som boendeutgifter* och i svsv. *Vi har inte tagit hänsyn till balanseringseffekten vid denna beräkning*, eftersom *hyran* och *balanseringseffekten* inte påverkas av myndigheten. Även om det är sällsynt i båda delmaterialen, kan Agenten också realiseras med en prepositionsfras med *av*⁶ (jfr en s.k. agentkonstruktion i SAG 3, 20 § 84), t.ex. i fisv. *Pensionerna betalas ut av arbetspensionsanstalterna och FPA*. Alla *av*-konstruktioner är emellertid inte automatiskt Agenter (jfr Halliday & Matthiessen s. 298).

⁶ Jag utgår från att Agent endast kan uttryckas med prepositionen *av* (Halliday & Matthiessen 2004 s. 291). Andra prepositioner, t.ex. *från* i fisv. *du kan få folkpension från FPA*, för fram en annan betydelse och skapar distans mellan kommunikationsparterna (jfr Lassus 2010 s. 157). Enligt SAG (2, 10 § 16) uttrycker *från* rörelsens utgångspunkt och därför tolkar jag *från FPA* inte som en agentiv betydelse.

Även om jag inte kategoriserat ergativa roller utifrån processtypen, finns det ett starkt samband mellan Agenter och materiella processer i mitt material (jfr Karlsson 2011 s. 29). Då myndigheten är Agent äger processerna rum i den yttre världen och har konkreta följder, t.ex. så att pengar eller handlingar flyttas från en kommunikationspart till en annan, vilket illustreras i exempel 15–16.

- (15) fisv. *FPA* [A] **betalar in** *bostadsbidraget för pensionstagare* [M] på ditt konto den 4:e varje månad eller föregående bankdag, om bankerna är stängda på betalningsdagen.
- (16) svsv. *Vi* [A] **skickar** varje år (under hösten) *ut levnadsintyget* [M] till dig som bor i ett land som Pensionsmyndigheten eller Försäkringskassan inte automatiskt får dessa uppgifter från [G].

Som Agent kan myndigheten framför allt påverka pengar, men också handlingar som läsaren ska fylla i och returnera till myndigheten.

Som tabell 3 ovan visar konstrueras myndigheten oftare som Agent än Medium eller Gynnad i de finlandssvenska texterna. I de sverigesvenska texterna är Agent däremot den minst vanliga deltagarrollen för myndigheten. De vanligaste processerna med myndigheten som Agent är fisv. *betala (ut, in)* (22), *bevilja* (7) och *avbryta* (3) samt svsv. *skicka* (4), *betala ut* (4) och *använda* (3). Som det tidigare framgått konstateras det i de finlandssvenska texterna oftare att myndigheten betalar ut pensioner. Dessutom förekommer *bevilja* (fisv. 7), som lyfter fram myndighetens ställning som portvakt i socialförsäkringen, endast i de finlandssvenska texterna. Processerna *betala (ut, in)* och *bevilja* illustreras i exempel 17–18.

- (17) fisv. *FPA* [A] **betalar** också **ut** *familjepension* [M] till *efterlevande make, maka och barn* [G].
- (18) fisv. *FPA* [A] **beviljar** då *rehabiliteringspenning* [M] under utbildningen och dessutom *handikappbidrag* [M].

I de sverigesvenska texterna används *betala ut* däremot sällan med myndigheten som Agent. Exempel 19 visar ett av de få fallen.

- (19) svsv. *Efterlevandestöd till barn* [M] **betalar vi** [A] bara **ut** till *barn som bor i Sverige* [G].

En verksamhet som är central för båda myndigheterna, att betala ut pensioner, nedtonas således i de sverigesvenska texterna, medan den explicit lyfts fram i de finlandssvenska texterna. I följande avsnitt diskuterar jag myndigheten som Gynnad i de två delmaterialen.

6.3 Myndigheten som Gynnad

Deltagarrollen Gynnad uttrycker som ovan konstaterats den deltagare som processen är ägnad för eller riktar sig till (Halliday & Matthiessen 2004 s. 293). Rollen har behandlats i relativt liten mån inom svensk textforskning, dock av Lassus (2006)⁷. Som Gynnad klassificerar jag de deltagare som tar emot information eller varor och/eller tjänster och de deltagare som en relation gäller för (se vidare avsnitt 7.3 nedan). Gynnad drar emellertid inte nödvändigtvis någon nytta av processen, utan det som Gynnad får kan också vara negativt (jfr Halliday & Matthiessen 2004 s. 192).

Då myndigheten är Gynnad får den typiskt information eller handlingar av den tänkta läsaren, vilket illustreras i exempel 20–23. Formellt utgår jag från att rollen Gynnad kan uttryckas utan preposition eller med prepositionen *till* eller *för*⁸. I samband med vissa processer, såsom *meddela* i exempel 22–23, kan Gynnad förekomma antingen med eller utan preposition.

- (20) fisv. *Vilka förändringar* [R] ska **anmälas** till FPA [G]?
- (21) svsv. För att du ska få din svenska pension när du bor utomlands måste *du* [A] **skicka in** ett så kallat levnadsintyg [M] till Pensionsmyndigheten [G] i Sverige.
- (22) fisv. *Den som beviljats barnförhöjning* [M] ska **meddela** FPA [G] om *förändringar som gäller barnets underhåll* [R].
- (23) fisv. *Skatteförvaltningen* [M] **meddelar** din nya förskotts innehållningsprocess [R] till både FPA och övriga utbetalare av arbetspensioner [G].

Som tabell 3 visat har myndigheten något oftare rollen Gynnad i de sverigesvenska än i de finlandssvenska texterna. De vanligaste processerna där myndigheten är Gynnad är fisv. *meddela* (5), *underrätta* (4), *skicka* (3) och *få* (3) samt svsv. *skicka* (10), *meddela* (4), *få* (4) och *anmäla* (3). Många av de processer i vilka myndigheten är Gynnad är verbala och anknyter således till att läsaren har en skyldighet att ge information till myndigheten: *meddela* (fisv. 5, svsv. 4), *underrätta* (fisv. 4), *anmäla* (fisv. 2, svsv. 3), *vända sig* (svsv. 1), *informera* (svsv. 1) och *kontakta* (svsv. 1). Processen *underrätta*, som framstår som något mer formell än exempelvis *meddela*, förekommer som ovan framgått endast i de finlandssvenska texterna (fisv. 4). Skillnaderna mellan delmaterialen är i övrigt små.

⁷ Gynnad uppvisar några likheter även med rollen *mottagare* hos Lind Palicki (2010 s. 130) och rollen *erhållare* hos Rehnberg (2011) som båda utgår från Greimas (1966) aktantmodell.

⁸ I dessa fall utgår jag från att prepositionen har en nära anknytning till verbet. Om prepositionen hör samman med verbet kan deltagaren brytas ut utan preposition, t.ex. *Det är FPA som förändringarna ska anmälas till* (jfr Halliday & Matthiessen 2004 s. 278).

6.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis finns det tydliga skillnader mellan de två delmaterialen i hur referenten myndigheten konstrueras: både hur den omnämns, vilka processer den är deltagare i och vilken ergativ roll den har. I de finlandssvenska texterna beskrivs myndigheten med ett undantag med institutionsnamnet. Processer med myndigheten som deltagare anknyter ofta till myndighetens roll som beslutsfattare och utbetalare av pensioner. Därtill har myndigheten oftast rollen Agent, medan Gynnad är den minst frekventa deltagarrollen för myndigheten i de finlandssvenska texterna. I de sverigesvenska texterna beskrivs myndigheten däremot med både institutionsnamnet och pronomen i första person pluralis. Myndigheten är deltagare i flera processer som anknyter till beräkningen av pensionerna. Därutöver har myndigheten oftast rollen Medium och är oftare Gynnad än Agent. I följande avsnitt analyserar jag hur referenten läsaren konstrueras och vilka ergativa roller den har i de två delmaterialen.

7. Läsaren som deltagare

Som tidigare konstaterats konstrueras den tänkta läsaren betydligt oftare som deltagare än myndigheten. Läsaren är deltagare i 504 belägg och i 90 olika processer i de finlandssvenska texterna och i 439 belägg och i 99 olika processer i de sverigesvenska texterna. Nedan diskuterar jag hur den tänkta läsaren benämns i delmaterialen och går därefter vidare till de vanligaste processerna som läsaren är deltagare i.

Tilltal med *du* är det vanligaste sättet att syfta på den tänkta läsaren i båda delmaterialen (fisv. *du* 365, *dig* 19 och svsv. *du* 347, *dig* 46). Då läsaren fungerar som deltagare används ensamt *du* (inkl. *dig*) i 73,8 % av beläggen i de finlandssvenska texterna (372 av 504 belägg) och i 80,2 % av beläggen i de sverigesvenska texterna (325 av 439 belägg.) Utöver detta omnämns läsaren med nominalgrupper där pronomenet *du* kombineras med en beskrivande *som*-sats, t.ex. fisv. *dig som uppfyller alla nedannämnda villkor* och svsv. *du som saknar eller har låg pension*. Läsaren kan emellertid också omtalas med beskrivande nominalgrupper, t.ex. fisv. *pensionstagaren, sökanden, ensamstående personer*, svsv. *en ogift person, de allra flesta*. Även beskrivande nominalgrupper innehåller *som*-satser, t.ex. fisv. *pensionärer som är stadigvarande bosatta i ett annat EU-land* och svsv. *makar som lever stadigvarande åtskilda*.

Beskrivande nominalgrupper utan *som*-satser är vanligare i de finlandssvenska texterna (fisv. 47, svsv. 12), medan nominalgrupper med *du som* ... fö-

rekommer oftare i de sverigesvenska texterna (fisv. 1, svsv. 15). I båda delmaterialen tilltalas läsaren med ensamt *du* när det som sägs gäller de flesta eller alla tänkta läsare, t.ex. svsv. *Här kan du enkelt göra en prognos över hela din framtida pension*. Beskrivande nominalgrupper och *som*-satser har däremot typiskt en begränsande funktion: det som sägs gäller endast en viss grupp bland läsarna. Begränsningar som nämns i texterna handlar typiskt om en eller flera egenskaper hos den tänkta läsaren: ålder, bosättningsland, civilstånd eller rätten till andra förmåner. Detta illustreras i exempel 24–27, där nominalgrupper som uttrycker begränsningar markeras med kursiv.

- (24) fisv. *De som är födda 1950* hör till den första åldersklassen som inte får arbetslöshetspension.
 (25) fisv. Folkpension och familjepension beviljas i allmänhet inte *sökanden som bor i andra länder än EU-/EES-länder* [...].
 (26) svsv. Full garantipension är 7 126 kronor per månad för *den som är gift* [...].
 (27) svsv. *Du som har allmän pension och bor i Sverige* behöver inte ansöka om änkepension.

Texterna synliggör således att faktorer såsom ålder och bosättningsland är centrala inom såväl det svenska som det finländska pensionssystemet.

Tabell 4 redogör för de vanligaste processerna i vilka den tänkta läsaren konstrueras som deltagare. Tabellen visar processer som har minst 7 belägg. Processerna som anges i tabellen utgör 67,9 % av beläggen med läsaren som deltagare i det finlandssvenska materialet och 59,0 % av beläggen med läsaren som deltagare i det sverigesvenska materialet.

Tabell 4. De mest frekventa processerna med den tänkta läsaren som deltagare i delmaterialen.

Fisv. texter		Svsv. texter	
Process (Belägg)	Deltagarroll (Belägg)	Process (Belägg)	Deltagarroll (Belägg)
<i>få</i> (98)	Gynnad (98)	<i>få</i> (63)	Gynnad (63)
<i>ansöka om</i> (54)	Medium (54)	<i>ha</i> (55)	Medium (55)
<i>bo</i> (36)	Medium (36)	<i>vara</i> (28)	Medium (20), Gynnad (8)
<i>fylla</i> (24)	Medium (24)	<i>göra</i> (22)	Medium (22)
<i>betala (ut)</i> (21)	Gynnad (17), Agent (4)	<i>flytta</i> (16)	Medium (16)
<i>vara</i> (20)	Medium (14), Gynnad (6)	<i>bo</i> (15)	Medium (15)
<i>ha</i> (19)	Medium (19)	<i>betala (ut, in)</i> (12)	Agent (8), Gynnad (4)
<i>ha rätt till</i> (17)	Gynnad (17)	<i>ta ut</i> (11)	Agent (11)
<i>bevilja</i> (13)	Gynnad (13)	<i>välja</i> (8)	Agent (7), Medium (1)
<i>arbeta</i> (11)	Medium (11)	<i>behålla</i> (8)	Medium (8)
<i>fylla i</i> (8)	Agent (8)	<i>skicka (in)</i> (7)	Agent (7)
<i>flytta</i> (7)	Medium (7)	<i>vara född</i> (7)	Medium (7)
<i>lämna in</i> (7)	Agent (7)	<i>ansöka om</i> (7)	Medium (7)
<i>hitta</i> (7)	Medium (7)		

Såsom tabell 4 visar finns det flera processer som är frekventa i båda delmaterialen, men frekvenserna varierar. *Få* är den vanligaste processen med den tänkta läsaren som deltagare i båda delmaterialen, men den är vanligare i de finlandssvenska texterna. *Ansöka om* är frekvent i de finlandssvenska texterna, men sällsynt i de sverigesvenska texterna. Bl.a. *ha* och *vara* är däremot vanligare i de sverigesvenska texterna. Jag diskuterar de olika processerna mer i detalj i avsnitten 7.1–7.3 nedan. Före det diskuterar jag emellertid kort användningen av modala verb i processer med läsaren som deltagare i de två delmaterialen.

Kan (fisv. 120, svsv. 54) och *ska* (fisv. 22, svsv. 18) är de två vanligaste modala verben i processer med den tänkta läsaren som deltagare i båda delmaterialen. De övriga modala verben är lågfrekventa. Modala verb används således oftare i processer med läsaren som deltagare än i processer med myndigheten som deltagare i båda delmaterialen (jfr avsnitt 6 ovan). Resultaten uppvisar likheter med Lassus (2010 s. 210) resultat om att *kan* är det vanligaste och *ska* det näst vanligaste modala verbet i både finlandssvenska och sverigesvenska myndighetsbroschyrer. Enligt Lassus (2010 s. 212) används *kan* i myndighetstexter ofta som ett garderande verb som uttrycker att något nästan alltid gäller. Detta illustreras i exempel 28 och 29 ur mitt material.

- (28) fisv. Du *kan få* bostadsbidrag för pensionstagare för boendeutgifter för en stadigvarande bostad.
- (29) svsv. Bostadstillägg *kan betalas ut* till den som har hel ålderspension.

I exempel 28 och 29 uttrycker myndigheten sin auktoritet genom att den förbehåller sig rätten att handla på ett annat sätt om läsaren inte uppfyller villkoren för att få en viss form av pension eller bidrag. I båda delmaterialen används *kan* emellertid även för att uttrycka att läsaren har möjlighet att välja om hen vill göra något, såsom i exempel 30 och 31.

- (30) fisv. Med beräkningsprogrammet *kan* du **uppskatta** om du har rätt till bostadsbidrag och hur stort bidraget kan bli.
- (31) svsv. Du *kan* själv **påverka** din premiepension genom att placera dina pengar i fonder.

Kan är vanligare i processer med läsaren som deltagare i de finlandssvenska än i de sverigesvenska texterna. Det är således möjligt att myndighetens auktoritet i högre grad uttrycks i de finlandssvenska texterna genom att läsarens rättigheter begränsas med ett garderande bruk av *kan*. För att vidare utreda detta borde

bruket av *kan* i de två delmaterialen emellertid undersökas närmare, vilket faller utanför denna undersökning.

I avsnitt 7.1–7.3 diskuterar jag vilka ergativa roller läsaren har i de två delmaterialen. Tabell 5 redogör för fördelningen av de ergativa rollerna i delmaterialen.

Tabell 5. Ergativa deltagarroller som den tänkta läsaren har i delmaterialen.

Deltagarroll	Fisv. texter		Deltagarroll	Svsv. texter	
	antal	%		antal	%
Medium	287	56,9	Medium	274	62,4
Gynnad	169	33,5	Gynnad	96	21,9
Agent	48	9,5	Agent	69	15,7
Sammanlagt	504	100,0	Sammanlagt	439	100,0

Som framgår av tabell 5 är Medium den vanligaste ergativa deltagarrollen för den tänkta läsaren i båda delmaterialen, men andelen är litet större i de sverigesvenska texterna. Gynnad är den näst mest frekventa rollen för läsaren i båda delmaterialen, men den är vanligare i de finlandssvenska texterna. Agent är den minst frekventa rollen för läsaren i båda delmaterialen, men både antalet och andelen belägg är högre i de sverigesvenska texterna. Skillnaderna mellan de två textgrupperna är signifikanta vad gäller Agent och Gynnad, men inte Medium⁹. Nedan diskuterar jag den tänkta läsaren som Medium, Agent och Gynnad i de två delmaterialen.

7.1 Läsaren som Medium

Då den tänkta läsaren konstrueras som Medium beskriver texten ofta händelser och omständigheter i läsarens liv, vilket illustreras i exempel 32–34.

(32) fisv. Pensionen kan då börja tidigast från ingången av den månad som följer efter att *du* [M] **fyllt 62 år** [R].

(33) fisv. [...] folkpensionen är mindre om *du* [M] **lever** i ett parförhållande än om *du* [M] **är** ensamstående.

(34) svsv. Om *du* [M] **bor** tillsammans med någon anhörig som äger huset [...].

Därtill konstrueras läsaren som Medium i processer som anknyter till den institutionella kontexten, såsom *gå i pension*, *ansöka om* och *anmäla* i exempel 35–37.

⁹ Agent: $\chi^2=8,28$, $df=1$, $p=0,004$.

Gynnad: $\chi^2=15,8$, $df=1$, $p=0,00007$.

Medium: $\chi^2=2,91$, $df=1$, $p=0,088$.

- (35) fisv. Efter att *du* [M] **gått i pension**, ta bland annat reda på följande: [...].
(36) svsv. *Du* [M] **ansöker** om *bostadstillägg* [R] hos Pensionsmyndigheten.
(37) fisv. *Eventuella förändringar i dina personuppgifter samt ändrat kontonummer* [R] kan *du* [M] **anmäla** via e-tjänsten.

Som tabell 5 ovan visar är Medium den vanligaste deltagarrollen för läsaren i båda delmaterialen och skillnaden mellan delmaterialen är liten. De vanligaste processerna där läsaren är Medium är fisv. *ansöka om* (54), *bo* (36), *fylla* (24), *ha* (19) och *vara* (14) samt svsv. *ha* (55), *göra* (22), *vara* (20), *flytta* (16) och *bo* (15). *Ansöka om*, som är mycket vanlig i de finlandssvenska texterna (fisv. 54, svsv. 7), lyfter fram myndighetsverksamhetens asymmetriska karaktär: läsaren ska först ansöka om pensioner som myndigheten sedan kan bevilja. Både *bo* (fisv. 36, svsv. 15) och *flytta* (fisv. 7, svsv. 16) anknyter till att pensionen delvis är beroende av vilket land man bor i. Processen *fylla* (fisv. 24, svsv. 6) anknyter till att läsaren fyller år, eftersom pensionstagarens ålder som ovan framgått är en central faktor i pensionsfrågor. Processen *ha* (fisv. 19, svsv. 55), som är vanligare i de sverigesvenska texterna, beskriver ofta att man får pension eller andra inkomster. Detta illustreras i exempel 38 och 39.

- (38) svsv. **Har** *du* [M] *garantipension* [R] räknas den också om vid varje årsskifte.
(39) svsv. Garantipensionen är ett grundskydd för *den* [M] som **haft** *liten eller ingen arbetsinkomst* [R] under livet.

I exempel 38 konstrueras pensionen som något som läsaren har, inte som något som läsaren får (då läsaren skulle vara Gynnad, jfr avsnitt 7.3 nedan). Den högre frekvensen för de två relationella processerna *ha* och *vara* i det sverigesvenska materialet uppvisar likheter med Lassus (2010 s. 140) resultat om att relationella processer är vanligare i sverigesvenska myndighetsbroschyrer än i motsvarande finlandssvenska texter. *Göra* (fisv. 1, svsv. 22) är likaså mer frekvent i det sverigesvenska materialet. Det förekommer ofta tillsammans med ett substantiv som uttrycker processens resultat (exempelvis *göra ett val*, *göra en prognos*) eller som ett anaforiskt verb (se SAG 3, 16 § 10), vilket illustreras i exempel 40.

- (40) svsv. För att du ska få din svenska pension [...] måste du skicka in ett så kallat levnadsintyg till Pensionsmyndigheten i Sverige. Det ska *du* [M] **göra** en gång om året.

I tabell 5 ovan ingår det också ett belägg på *välja* med läsaren som Medium, nämligen svsv. *Vad händer om jag inte väljer?* där processen *välja* bara har en delta-

gare som således är Medium, även om *välja* också kan ha både Agent och Medium (se följande avsnitt). Dessutom finns det vissa skillnader vad gäller val av verb i delmaterialen. I kontexter som beskriver läsarens rätt att be om omprövning eller skadestånd används *kräva* i de finlandssvenska texterna (fisv. 1), men *begära* i de sverigesvenska texterna (svsv. 6). Dessutom förekommer *förvärvsarbete* endast i de finlandssvenska texterna (fisv. 5), medan *arbete* förekommer i båda delmaterialen (fisv. 11, svsv. 3). Detta är ett exempel på lexikogrammatiska skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska texter som kan bidra till att finlandssvenska myndighetstexter upplevs som annorlunda eller mer formella än motsvarande texter i Sverige (jfr Hanell 2012 s. 61–66).

Sammanfattningsvis är flera processer med läsaren som Medium gemensamma för båda delmaterialen, även om det förekommer variation i fråga om enskilda processer. I följande avsnitt diskuterar jag läsaren som Agent i de undersökta texterna.

7.2 Läsaren som Agent

Då den tänkta läsaren konstrueras som Agent beskriver processerna i båda delmaterialen ofta konkreta handlingar som anknyter till hur man ansöker om och tar ut pensioner. Detta illustreras i exempel 41–43.

- (41) fisv. *Du* [A] kan **lämna in** *ansökan* [M] till *vilken FPA-byrå som helst* eller till *pensionsanstalten* [G].
 (42) fisv. ska *du* [A] också **fylla i** *blanketten Bosättning och arbete utomlands* [M], [...].
 (43) svsv. [...] om *du* [A] har **tagit ut** *pension* [M] före 65 års ålder.

Såsom tabell 5 visar är Agent den minst vanliga deltagarrollen för läsaren i båda delmaterialen, men den är mindre vanlig i de finlandssvenska än i de sverigesvenska texterna. De vanligaste processerna med läsaren som Agent är fisv. *fylla i* (8), *lämna in* (7), *ta ut* (5), *betala* (4) och *använda* (4) samt svsv. *ta ut* (11), *betala* (8), *välja* (7), *skicka (in)* (7) och *skicka med* (6).

Flera processer med läsaren som Agent anknyter till de konkreta dokumenten som behövs i ansökningsprocessen: *fylla i* (fisv. 8, svsv. 2), *lämna in* (fisv. 7, svsv. 2), *skicka (in)* (fisv. 1, svsv. 7), *skicka med* (svsv. 6) och *bifoga* (svsv. 1). Detta illustreras i exempel 44 och 45.

- (44) fisv. [...] om *du* har bött eller arbetat utomlands, ska *du* [A] även **fylla i** *blanketten Bosättning och arbete utomlands, Bilaga U (ETK/Kela 7110r)* [M].

- (45) svsv. Om du har tillgångar ska *du* [A] **skicka med dina årsbesked eller kontrolluppgifter från din bank** [M].

Ta ut (fisv. 5, svsv. 11) förekommer som ovan framgått i kontexten *ta ut pension*, vilket konstruerar läsaren som en aktiv deltagare i stället för en mer passiv deltagare som får något av andra. *Betala* med läsaren som Agent (fisv. 4, svsv. 8) förekommer däremot i kontexter där läsaren betalar kostnader som pensionen inte täcker eller skatter. Läsaren kan således typiskt påverka konkreta föremål såsom handlingar som ska skickas till myndigheten och sina egna inkomster. I de sverigesvenska texterna förekommer läsaren dessutom som Agent i processen *välja fonder*, som är central i den svenska premiepensionen där man kan placera en del av sin pension i olika fonder för att få en större pension. Läsarens ansvar att välja fonder betonas även i det material Ohlsson (2007) undersökt (jfr s. 129). Bruket av *välja fonder* illustreras i exempel 46.

- (46) svsv. Har *du* [A] inte **valt fonder** [M] blir din premiepension placerad i en global aktiefond (SÅFA) som har låg avgift [...].

Därtill skiljer delmaterialen sig från varandra i vilket verb som används för att beskriva en viss handling: *underteckna* förekommer i de finlandssvenska texterna (fisv. 1), men i de sverigesvenska texterna används både *skriva under* (svsv. 1) och *underskriva* (svsv. 1). Även här bidrar det verb som endast används i de finlandssvenska texterna möjligen till att skapa ett mer formellt intryck än de verb som används i de sverigesvenska texterna.

Sammanfattningsvis anknyter de flesta processer med läsaren som Agent till konkreta handlingar i ansökningsprocessen. Agent är den minst vanliga deltagarrollen för läsaren i båda delmaterialen. I följande avsnitt diskuterar jag läsaren som Gynnad i de två delmaterialen.

7.3 Läsaren som Gynnad

Då läsaren konstrueras som Gynnad är den mest typiska kontexten i båda delmaterialen att hen får pension eller andra bidrag, exempelvis bostadstillägg, av myndigheten. Den vanligaste processen med läsaren som Gynnad är *få*, vilket illustreras i exempel 47 och 48.

- (47) fisv. *Full garantipension* [M] **får** endast *de som inte har några andra pensioner* [G].
(48) svsv. *Du* [G] kan **få bostadstillägg** [M] för som längst tre år i taget och för tre månader tillbaka i tiden.

Få kan analyseras som en materiell eller en relationell process (Halliday & Matthiessen 2004 s. 188, Lassus 2010 s. 127 resp. Vagle 1999 s. 171, Karlsson 2011 s. 26). Eftersom *få* i mitt material typiskt beskriver en konkret förändring betraktar jag den som en materiell process: efter processen har den Gynnade något, vanligen pengar eller information, som den inte hade före processen. Processer med Gynnad kan dessutom ha en utsatt eller underförstådd Agent, vilket illustreras i exempel 49 och 50 med Agent resp. exempel 51 och 52 utan Agent.

- (49) *fisv. FPA [A] betalar också ut vårdbidrag [M] till personer som får institutionsvård [G].*
 (50) *svsv. Cirka två månader före det att ditt beslut upphör, skickar vi [A] ut en ny ansökningsblankett [M] till dig [G].*
 (51) *fisv. Bostaadsbidrag för pensionstagare [M] kan beviljas personer med låga inkomster som fyllt 65 år eller pensionstagare under 65 år som är stadigvarande bosatta i Finland [...] [G].*
 (52) *svsv. Bostadstillägg [M] kan betalas ut till den som har hel ålderspension [G].*

Som det framgick av tabell 5 ovan har läsaren betydligt oftare rollen Gynnad i de finlandssvenska än i de sverigesvenska texterna både vad gäller antalet och andelen belägg. De vanligaste processerna där läsaren har rollen Gynnad är *fisv. få* (98), *ha rätt till* (17), *betala (ut)* (17) och *bevilja* (13) samt *svsv. få* (63), *vara* (8), *betala (ut, in)* (4) och *gälla* (3). Till skillnad från myndigheten som i rollen Gynnad ofta tar emot information av läsaren, tar läsaren i rollen Gynnad ofta emot något konkret, d.v.s. pensioner eller handlingar. Sådana processer är förutom *få* (*fisv.* 98, *svsv.* 63) och *betala (ut, in)* (*fisv.* 17, *svsv.* 4) exempelvis *bevilja* (*fisv.* 13, *svsv.* 1), *ge* (*fisv.* 1), *sända* (*fisv.* 1) och *skicka ut* (*svsv.* 2).

Då den tänkta läsaren konstrueras som Gynnad i relationella processer är läsaren den som processen gäller för (jfr Vagle 1999 s. 166). Detta illustreras i processerna *ha rätt till*, *vara* och *finnas* i exempel 53–55.

- (53) *fisv. Om du bott eller arbetat i ett annat land än Finland kan du [G] också ha rätt till pension från utlandet [M].*
 (54) *svsv. Full garantipension [M] är 7 126 kronor per månad [R] för den som är gift [G] [-].*
 (55) *svsv. För dig som inte klarar dig på din pension [G] finns flera förmåner [M].*

Relationella processer med läsaren som Gynnad uttrycker mer abstrakta sakförhållanden än de övriga processerna som diskuterades ovan. Typiskt för

dessa processer är som ovan konstaterats att relationen gäller en viss grupp bland alla möjliga läsare, t.ex. endast dem som är gifta i exempel 54.

Sammanfattningsvis finns det flera likheter mellan delmaterialen i fråga om vilka processer som läsaren har rollen Gynnad i. I de finlandssvenska texterna konstrueras den tänkta läsaren emellertid i betydligt högre grad som Gynnad, d.v.s. den som får något, ofta ekonomiskt stöd, av myndigheten.

7.4 Sammanfattning

Överlag finns det både likheter och skillnader mellan de två delmaterialen i hur den tänkta läsaren konstrueras. Det vanligaste sättet att nämna läsaren är att använda tilltal med *du*, medan även beskrivande nominalgrupper förekommer i båda delmaterialen. Det finns flera handlingar och händelser som tillskrivs den tänkta läsaren i båda delmaterialen, även om frekvenserna varierar och det finns några processer som endast förekommer i ett av delmaterialen. Medium är den vanligaste rollen för läsaren och läsaren konstrueras dessutom oftare som Gynnad än som Agent i båda textgrupperna. En skillnad mellan delmaterialen är att antalet och andelen belägg på läsaren som Gynnad är betydligt högre i de finlandssvenska än i de sverigesvenska texterna. Antalet och andelen belägg på läsaren som Agent är däremot högre i de sverigesvenska än i de finlandssvenska texterna.

8. Diskussion

I detta avsnitt diskuterar jag hur förhållandet mellan myndigheten och den tänkta läsaren konstrueras i de undersökta texterna, vad gäller både lexikogrammatiska val och ergativa roller. Överlag uppvisar de två delmaterialen både likheter och skillnader med varandra: olika roller som projiceras på myndigheten och den tänkta läsaren förekommer oftast i båda delmaterialen, men i olika utsträckning.

Det finns fler skillnader mellan delmaterialen i hur myndigheten konstrueras i texterna, samtidigt som den tänkta läsaren generellt är en mer synlig kommunikationspart i texterna. I de finlandssvenska texterna konstrueras myndigheten oftast som den som beviljar och betalar ut pensioner och i de sverigesvenska texterna som den som beräknar pensioner. Texterna betonar således olika

aspekter av myndighetsutövningen. Då läsaren konstrueras som deltagare i processer anknyter processerna däremot främst till handlingar och händelser antingen i den institutionella kontexten, exempelvis att läsaren ansöker om och får pension, eller i läsarens liv, t.ex. att hen fyller år eller bor tillsammans med någon annan.

De finlandssvenska texterna skapar distans mellan myndigheten och läsaren genom att myndigheten nästan uteslutande beskrivs med institutionsnamnet *FPA*, medan det mindre distanstagande *vi* är vanligare i de sverigesvenska texterna. Att man på detta sätt uttrycker distans mellan myndigheten och läsaren i de finlandssvenska texterna kan tolkas som ett uttryck för artighet och respekt genom att man inte vill vara påträngande (jfr Clyne m.fl. 2009 s. 27–28). Den tänkta läsaren tilltals däremot huvudsakligen med *du* i båda delmaterialen. Eftersom *du*-tilltal numera är det etablerade sättet att syfta på läsaren i sverigesvensk myndighetskommunikation är det emellertid enligt Ohlsson (2007 s.168) inte längre ett närhetsskapande drag utan snarare neutralt. Bruket av institutionsnamnet tillsammans med *du*-tilltal i de finlandssvenska texterna kan emellertid skapa ett intryck av auktoritet: även om myndigheten omtalar sig själv och är distanserad, kan den komma in i läsarens privata sfär och tilltala hen. I de finlandssvenska texterna förekommer det dessutom några verb (t.ex. *underrätta*, *förvärvsarbeta*, *underteckna*) som tyder på att de finlandssvenska texterna har en mer formell stil.

Det finns även skillnader mellan de två delmaterialen i vilka ergativa roller myndigheten och läsaren har. I det finlandssvenska materialet konstrueras myndigheten oftast som Agent och mest sällan som Gynnad. Den tänkta läsaren konstrueras däremot oftast som Medium och mest sällan som Agent. Att läsaren har rollen Gynnad är dessutom vanligare i de finlandssvenska texterna än i de sverigesvenska texterna. Det asymmetriska förhållandet mellan kommunikationsparterna kommer således fram i vilka ergativa roller myndigheten och läsaren har i de finlandssvenska texterna: myndigheten är oftast Agent, den som påverkar andra, och läsaren Gynnad, den som processerna riktar sig till. I det sverigesvenska materialet finns det inte en lika stor skillnad i vilka ergativa roller som myndigheten och den tänkta läsaren har. Både myndigheten och läsaren konstrueras oftast som Medium och oftare som Gynnad än Agent. Förhållandet mellan kommunikationsparterna framstår således inte som asymmetriskt i de sverigesvenska texterna vad gäller ergativa roller. Den ergativa analysen ger emellertid inte en heltäckande bild av hur kommunikationsparterna konstrueras. Även om myndigheten och läsaren har liknande deltagarroller i de sverigesvenska texterna, konstrueras de på helt olika sätt med hjälp av

lexikogrammatiken. Eftersom de ergativa rollerna är relativt få och därmed breda kan en ergativ analys således med fördel kompletteras med en analys av andra språkliga val i texter och tolkas i förhållande till dem.

Ur ett interpersonellt perspektiv framstår förhållandet mellan myndigheten och läsaren som mer asymmetriskt och distanserat i de finlandssvenska texterna och mer symmetriskt och mindre distanserat i de sverigesvenska texterna. I de finlandssvenska texterna konstrueras förhållandet i högre grad som att myndigheten fattar beslut om och betalar ut pensioner medan den tänkta läsaren får ekonomiskt stöd av myndigheten. I de sverigesvenska texterna är myndigheten typiskt den som beräknar pensioner och den tänkta läsaren i mindre grad en passiv mottagare av pensionen. Resultaten uppvisar likheter med Ohlssons (2007) resultat om sverigesvenska myndighetstexter. Enligt Ohlsson (2007 s. 183) kännetecknas sverigesvenska pensionstexter av »en avsaknad av [...] alltför öppet visade asymmetriska förhållanden mellan avsändare och tänkt läsare», vilket också är fallet i de sverigesvenska texterna i mitt material. En möjlig förklaring till detta är att de svenska myndigheterna på grund av myndighetsspråkets intimisering inte markerar sin auktoritet med ett maktsspråk (se Lind Palicki 2010 s. 40). Ett tydligt markerat maktförhållande kan upplevas som problematiskt i den svenska kontexten där demokrati och jämlikhet värderas högt (jfr Pettersson & Nurmela 2007 s. 6–7). Den textexterna auktoriteten som de undersökta texterna har (jfr Englund m.fl. 2003 s. 161) förändras emellertid inte, oberoende av hur texterna ser ut (Lind Palicki 2010 s. 28). De sverigesvenska texterna präglas således av en annan form av asymmetri: att den textexterna auktoriteten nedtonas textinternt. Detta kan enligt Lind Palicki (2010 s. 80–81) även beskrivas som en *falsk närhet* mellan myndigheten och läsaren. Den offentliga finlandssvenskan har däremot inte intimiserats i lika stor utsträckning (jfr t.ex. Lassus 2010 s. 50). Att myndighetens auktoritet nämns explicit i de finlandssvenska texterna kan signalera att den inte uppfattas som lika problematisk i den finländska kontexten där man har större respekt för auktoriteter (jfr Pettersson & Nurmela 2007 s. 6–7). Det är emellertid oklart hur myndighetens auktoritet överhuvudtaget ska uttryckas i texter: såväl en falsk närhet som en mycket auktoritativ stil kan väcka negativa reaktioner hos verkliga läsare.

Sammanfattningsvis uttrycks auktoritet samt asymmetri och distans mellan kommunikationsparterna mer tydligt i de finlandssvenska texterna än i de sverigesvenska texterna. Det vore motiverat att utreda om detta är en mer allmän tendens i myndighetskommunikation i Finland och Sverige genom att undersöka fler typer av texter utgivna av olika myndigheter i båda länderna. Resul-

taten visar också att en ergativ analys kan belysa hur olika referenter konstrueras i texter. Eftersom de ergativa deltagarrollerna är mindre utforskade inom svensk textforskning än de transitiva vore det motiverat att systematiskt undersöka de ergativa rollerna i svenskan med flera olika typer av texter som material.

Litteratur

- Alexiadou, Artemis, 2001: *Functional Structure in Nominals. Nominalization and Ergativity*. John Benjamins Publishing Company.
- Clyne, Michael, Norrby, Catrin & Warren, Jane, 2009: *Language and Human Relations. Styles of Address in Contemporary Language*. Cambridge University Press.
- Englund, Boel, Hultén, Britt, Mårdsjö Blume, Karin & Selander, Staffan, 2003: *Texters auktoritet. I: Teoretiska perspektiv på sakprosa*, red. av Boel Englund & Per Ledin. Lund: Studentlitteratur. S. 161–180.
- Finlands grundlag 11.6.1999/731.
- Finnäs, Fjalar, 2010: *Finlandssvenskarna 2009. En statistisk rapport*. Svenska Finlands folkting. http://www.folktinget.fi/Site/Widget/Editor/137/files/folktinget_fisve-rapp_2009.pdf. Hämtad 30.5.2013.
- FPA = Folkpensionsanstalten, 2013. Svar till enkät utarbetad av författaren.
- Förvaltningslag 1986:223.
- Förvaltningslag 6.6.2003/434.
- Greimas, Algirdas Julien, 1966: *Sémantique structurale: recherche de méthode*. Paris: Larousse.
- Halliday, Michael M.A.K., revised by Matthiessen, Christian M.A.M., 2004: *An Introduction to Functional Grammar*. 3rd edition. London: Arnold.
- Hamberg, Leena, 2011: *Alternativa läsroller i en arbetsplan. Språkhandlingar ur läsarperspektiv. I: Funktionell textanalys*, red. av Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. S.139–151.
- Hanell, Linnea, 2011: *Det går hårt. Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv. Med kommentar av Catharina Grünbaum. (Magma-studie 2011:4.) Finlands svenska tankesmedja Magma*. http://www.magma.fi/images/stories/reports/ms1104_garhart.pdf. Hämtad 20.6.2011.
- Hedeboe, Bodil, 2007: *Medium og evaluering: Om fortællerperspektivet i engelske oversættelser af H.C. Andersens eventyr Kejsereens Nye Klæder. I: Språkets roll och räckvidd. Festskrift till Staffan Hellberg den 18 februari 2007*, red. av Karin Milles & Anna Vogel. (Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 42.) Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis. S.114–125.
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin, 2006: *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik. (Ord och Stil. Språkvårdssamfundets skrifter 37.)* Hallgren & Fallgren.

- Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), 2011: Funktionell textanalys. Norstedts.
- Karlsson, Anna-Malin, 2011: Texters ideationella grammatik. I: Funktionell textanalys, red. av Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. S. 21–38.
- Landqvist, Hans, 2000: Författningssvenska. Strukturer i nutida svensk lagtext i Sverige och Finland. (Nordistica Gothoburgensia 22.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Lassus, Jannika, 2006: Är du Ägare eller Gynnad? En analys av deltagare i myndighetsbroschyrer. I: Svenskans beskrivning 28. Förhandlingar vid Tjuugoåttonde sammankomsten för svenskans beskrivning. Örebro den 14–15 oktober 2005, red. av Per Ledin, Lena Lind Palicki, Christina Melin, Gunvor Nilsson, Karolina Wirdenäs & Håkan Åbrink. Örebro: Örebro universitet. S. 169–178.
- Lassus, Jannika, 2010: Betydelser i barnfamiljsbroschyrer. Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen. Helsingfors universitet. <https://www.doria.fi/handle/10024/52550>. Hämtad 1.3.2010.
- Lind Palicki, Lena, 2010: Normaliserade föräldrar. En undersökning av Försäkringskassans broschyrer 1974–2007. (Studier från Örebro i svenska språket 6.) Örebro: Örebro universitet.
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket, 2002. SOU 2002:27. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443>. Hämtad 24.6.2013.
- Mårtensson, Eva, 1988: Den familjära myndigheten. Intimiseringen av det offentliga språket. I: Hej, det är från försäkringskassan! Informaliseringen av Sverige, red. av Orvar Löfgren. Stockholm: Natur och Kultur. S. 105–127.
- Nationalencyklopedin (www). Ergativ. <http://www.ne.se/lang/ergativ>. Hämtad 13.10.2014.
- Nordberg, Bengt, 1988: Samtal i institutionella miljöer. I: Svenskans beskrivning 16. Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning. Linköping den 22–23 oktober, 1987, red. av Per Linell, Viveka Adelswärd, Torbjörn Nilsson & Per A. Pettersson. Universitetet i Linköping. S. 14–37.
- Nordrum, Lene, 2013: Agens i medisindiskurs. En kontrastiv analys av to norske og to svenske forskningsartikler i medisin. I: Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik, red. av Stina Hällsten, Hanna Sofia Rehnberg & Daniel Wojahn. (Text- och samtalsstudier från Södertörns högskola 2.) Södertörns högskola. S. 73–88.
- Norby, Catrin, Lindström, Jan, Wide, Camilla & Nilsson, Jenny, 2012: Finland-Swedish as a non-dominant variety of Swedish – extending the scope to pragmatic and interactional aspects. I: Non-dominant Varieties of Pluricentric Languages. Getting the Picture. In Memory of Michael Clyne. In Collaboration with Catrin Norby, Leo Kretzenbacher, Carla Amorós, red. av Rudolph Muhr. Frankfurt am Main: Peter Lang. Internationaler Verlag der Wissenschaften. S. 49–62.
- Nyström, Catharina, Söderlundh, Hedda & Sörlin, Marie, 2012: Myndigheterna har ordet. Om kommunikation i skrift. (Språkrådets skrifter 14.) Språkrådet Institutet för språk och folkminnen, Norstedts.
- Ohlsson, Claes, 2007: Folkets fonder? En textvetenskaplig studie av det svenska pensionssparandets domesticering. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 9.) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Pettersson, Karin, 2005: Kön och auktoritet i expertintervjuer. (TeFa nr 43.) Uppsala: Uppsala universitet.

- Pettersson, Thorleif & Nurmela, Sakari, 2007: Om olika sätt att möta en stor elefant. En jämförande studie av finländsk och svensk kultur. Kulturfonden för Sverige och Finland.
- PM = Pensionsmyndigheten, 2013. Svar till enkät utarbetad av författaren.
- Rehnberg, Hanna Sofia, 2011: Att skapa i en förebild. Transitivitet, ergativitet och berättelsestruktur i två kommunala hjältesagor. I: Funktionell textanalys, red. av Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. S. 65–81.
- Reuter, Mikael 2006: Översättning och språkriktighet. Version 2006. Helsingfors: Svensk Språktjänst AB.
- Saari, Mirja, 1995: »Jo, nu kunde vi festa nog». Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. I: Folkmålsstudier 36. S. 75–108.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik 1–4. Stockholm: Svenska Akademien.
- Sellgren, Mariana, 2011: Vem hotar haven och regnskogen? Aktörer och agenter i läromedelstext. I: Funktionell textanalys, red. av Per Holmberg, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord. S. 53–64.
- SLAF = Svenskt lagspråk i Finland, 2010. Utarbetat av statsrådets svenska språknämnd. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Sommardahl, Eivor, 2012: Klarspråk i kommunen – en skrivhandledning. Helsingfors: Finlands kommunförbund, Institutet för de inhemska språken.
- Språklag 2009:600.
- Thompson, Geoff & Thetela, Puleng, 1995: The sound of one hand clapping: The management of interaction in written discourse. I: Text 15 (1). S. 103–127.
- Tolvanen, Eveliina, 2012: Textens sändare och mottagare i myndighetsbroschyrer på svenska och finska i Finland och Sverige. I: Svenskan i Finland 13, red. av Siv Björklund, Harry Lönnroth & Nina Pilke. Publikationer från Vasa universitet. Rapporter 178. S. 214–226.
- Tolvanen, Eveliina, 2013: Informerande myndighetstexter på webben i ett kontrastivt perspektiv. I: Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivität als Herausforderung. VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013, red. av Marinella Rodi-Risberg & Maria Eronen. (VAKKI Publications 2.) Vaasa: VAKKI. S. 362–373.
- Tolvanen, Eveliina, 2014: Komplexa nominalfraser i finlandssvenska myndighetstexter. I: Folkmålsstudier 52. S. 107–135.
- Vagle, Wenche, 1999: Kritisk tekstanalyse. I: Tilnærminger till tekst. Modeller for språklig tekstanalyse, red. av J. Svennevig, M. Sandvik & W. Vagle. Landslaget for norskundervisning (LNU) og Cappelen Akademisk Forlag as. S. 123–238.